

EMPOWERING CARE
**Empoderament de noies tutelades contra la
violència masclista**

Informe de la recerca a Catalunya

EMPOWERING
CARE

Juliol 2013

L'informe ha estat escrit per Mar Camarasa i Casals i Núria Francolí i Sanglas

Amb la col·laboració en el treball de camp d'Amanda Alexanian

Aquest projecte ha estat finançat amb el suport de la Comissió Europea. Aquesta publicació reflecteix únicament el punt de vista de les autores, i la Comissió Europa no es fa responsable de la informació que conté.

JUST/2012/DAP/AG/3078 - EMPOWERING CARE. *Empowering girls in residential care against violence against women.*

ÍNDEX

INTRODUCCIÓ	4
I. MARC POLÍTIC I LEGAL.....	4
1. Breu presentació del marc legal espanyol i català en matèria de violència contra les dones..	4
2. Breu presentació del marc legal espanyol i català en matèria de drets i protecció de la infància	6
II. MARC METODOLÒGIC.....	9
1. L'inici de la recerca	9
2. Tipus de centres residencials	9
3. La selecció de les noies.....	10
4. Tècniques de recerca utilitzades	11
5. El treball de camp.....	12
III ANÀLISI DEL TREBALL DE CAMP	13
A. Les experiències de les noies	13
1. La vida de les noies tutelades als centres residencials	13
2. Relacions familiars, socials i de parella	15
3. Percepcions sobre estereotips i rols de gènere	20
3.1. Reproduint o qüestionant mites de l'amor romàntic	23
4. Violència i noies tutelades.....	26
4.1. Com s'entén la violència?.....	26
4.2. Experiències de violència	28
4.3. Impactes de la violència	31
4.4. Posicionament vers la violència	32
B. Les percepcions i experiències dels i les professionals.....	33
1. Les noies vistes pels i les professionals.....	33
2. Les percepcions dels i les professionals sobre les experiències de violència de les noies	34
3. Necessitats i dificultats dels i les professionals.....	35
IV APUNTS FINALS	35

INTRODUCCIÓ

El projecte Empowering Care té com a objectiu millorar el coneixement sobre la prevalença i les característiques de les experiències de violència i abús contra les noies d'entre 14 i 18 anys que viuen en centres de tutela sota la responsabilitat legal de les autoritats públiques a la Unió Europea. A més, el projecte vol crear programes d'empoderament perquè les noies joves pugin protegir-se i prevenir situacions de violència masclista.

Per tal d'assolir aquests objectius, la primera activitat del projecte ha estat la realització d'una recerca qualitativa sobre les experiències de violència i abús, les percepcions dels rols de gènere i les relacions afectives i sexuals de les noies de 14 a 18 anys que viuen en centres de tutela en cada un dels països socis i, per tant, també a Catalunya.

L'informe de recerca català és el resultat d'aquesta primera activitat. L'informe s'estructura de la següent manera: en primer lloc, es fa una breu presentació del marc legal i polític tant en matèria de violència masclista com en matèria de protecció i drets de la infància a Espanya i a Catalunya. El segon capítol descriu la metodologia utilitzada en la recerca. Finalment, el tercer capítol conté l'anàlisi del treball de camp portat a terme, per una banda, amb noies que viuen en centres de tutela sota la responsabilitat legal de les autoritats públiques i, per l'altra, amb els i les professionals que hi treballen.

I. MARC POLÍTIC I LEGAL

1. Breu presentació del marc legal espanyol i català en matèria de violència contra les dones

La primera iniciativa legislativa en matèria de violència masclista a l'Estat espanyol va arribar a principis del segle XXI amb la Llei orgànica 11/2003, de 29 de setembre, de mesures concretes en matèria de seguretat ciutadana, violència domèstica i integració social dels estrangers; la Llei orgànica 15/2003 de 25 de novembre que modifica la Llei orgànica 10/1995, de 23 de novembre, del Codi Penal, va canviar algunes provisions del Codi Penal per tal d'incloure crims de violència domèstica; i la llei 27/2003, de 31 de juliol, que regulava les Ordres de Protecció per víctimes de violència domèstica, la qual va unificar tots els instruments de protecció per les víctimes previstos en el sistema legal (penal, civil, i protecció i assistència socials).

L'any 2004 es va aprovar la Llei Orgànica 01/2004, de 28 de desembre, de Mesures de Protecció Integral contra la Violència de Gènere. El principal objectiu de la Llei és prevenir i abordar les situacions de violència de gènere i les seves conseqüències des d'un enfocament integral. En aquest sentit, la Llei introdueix noves mesures de protecció, prevenció, suport i recuperació de les víctimes de violència de gènere. D'una banda, la Llei cobreix temes socials,

d'educació, de cura i assistència per les víctimes i els seus fills i filles. A més, també regula aspectes civils en relació a la família i la convivència, així com les condemnes i l'educació a través del sistema penal. Per últim, la Llei també aporta una regulació específica en matèria laboral i socio-econòmica.

Aquesta llei va suposar, indubtablement, un pas endavant en la lluita contra la violència de gènere a Espanya. Concretament, és important remarcar que amb aquesta llei es va utilitzar per primera vegada el terme *violència de gènere* en un marc legislatiu. Fins al moment, es parlava de violència domèstica i aquesta només s'havia abordat mitjançant regulacions molt més genèriques (com les lleis apuntades anteriorment). És amb aquesta llei que l'Estat espanyol amplia la definició del fenomen i reconeix que les dones, com a resultat de les desigualtats de gènere, són víctimes de múltiples formes de violència i s'utilitza el terme *violència de gènere* per tal de capturar la multidimensionalitat del problema. La llei defineix *violència de gènere* com qualsevol acte de violència física i psicològica, incloses les agressions a la llibertat sexual, les amenaces, les coaccions o la privació arbitrària de llibertat.

El rerefons filosòfic de la llei és que la violència de gènere és el símbol més brutal de la desigualtat existent a la nostra societat. En aquest sentit, la llei considera que la violència de gènere és una violència que s'exerceix sobre les dones pel fet de ser dones i per ser considerades, per part dels seus agressors, persones mancades del dret a la llibertat, al respecte i a la capacitat de decisió.

A l'àmbit català, l'abril de 2008, el Parlament de Catalunya va aprovar la llei 05/2008 del Dret de les dones a eradicar la violència masclista. Tal i com s'exposa al text legal, aquesta llei parteix de la premissa que els drets de les dones són drets humans. La violència masclista és una greu vulneració d'aquests drets i un impediment perquè les dones puguin assolir la plena ciutadania, l'autonomia i la llibertat. La finalitat d'aquesta llei és establir els mecanismes per contribuir a l'eradicació de la violència masclista que pateixen les dones, i reconèixer i avançar en garanties respecte al dret bàsic de les dones a viure sense cap manifestació d'aquesta violència.

La llei catalana estableix que la violència masclista és una violència que pateixen les dones pel sol fet de ser-ho en el marc d'unes relacions de poder desiguals entre dones i homes. Aquesta llei reconeix el caràcter específic i diferenciat d'aquesta violència i també la necessitat d'aprofundir en els drets de les dones per a incloure les necessitats que tenen en l'àmbit social.

La llei utilitza l'expressió violència masclista perquè el masclisme és el concepte que de forma més general defineix les conductes de domini, control i abús de poder dels homes sobre les dones i que, alhora, ha imposat un model de masculinitat que encara és valorat per una part de la societat com a superior. La violència contra les dones és l'expressió més greu i devastadora d'aquesta cultura, que no només destrueix vides, sinó que impedeix el desenvolupament dels drets, la igualtat d'oportunitats i les llibertats de les dones.

El text legal reconeix que la violència masclista es concreta en una diversitat d'abusos que pateixen les dones. A partir d'aquí es distingeixen diferents formes de violència –física,

psicològica, sexual i econòmica—, que tenen lloc en àmbits concrets, en el marc d'unes relacions afectives i sexuals, en els àmbits de la parella, familiar, laboral i sociocomunitari.

La Llei 05/2008 també defineix els mitjans per la identificació de la violència així com els instruments que ha d'utilitzar l'administració pública per intervenir en situacions de violència masclista. La Llei també presenta els mecanismes de coordinació dels serveis i recursos públics d'atenció, assistència, protecció, recuperació i reparació de les dones que han patit o pateixen violència masclista. Finalment, la Llei també prveu accions en l'àmbit de la recerca, la formació, la sensibilització, la prevenció i la detecció de la violència masclista.

2. Breu presentació del marc legal espanyol i català en matèria de drets i protecció de la infància

El desembre de 1990 l'estat Espanyol va ratificar la Convenció Internacional dels Drets dels nens i les nenes, adoptada per l'assemblea de les Nacions Unides l'any 1989.

La Llei Orgànica 1/1996, de 15 de gener, sobre la protecció dels i les menors, estableix el marc legal en línia amb el principi de que els i les menors són subjectes de drets i tenen capacitat progressiva per exercir-los.

Tenint en compte l'estructura territorial i administrativa de l'Estat espanyol, les comunitats autònomes amb poder legislatiu i competències suficients han desenvolupat una legislació exhaustiva en matèria de protecció i promoció dels drets dels i les menors. En aquest sentit, Catalunya ha desenvolupat la seva pròpia legislació i marc polític en aquesta àmbit.

Ja l'any 1985 Catalunya va ser la primera comunitat autònoma que va aprovar una llei en matèria de protecció de menors (Llei 11/1985, de 13 de juny sobre la protecció dels i les menors). L'any 1991 el Govern català va aprovar un text legal més específic sobre la protecció de menors: la Llei 37/1991, de 30 de desembre, sobre mesures de protecció dels menors deseparats i de adopció. L'any 1995, el Govern va publicar una altra llei, la Llei 8/1995, de 27 de juliol, d'atenció i protecció dels infants i els adolescents i de modificació de la Llei 37/1991. Tanmateix, en aquell moment encara hi havia dues lleis diferenciades: una per la protecció i l'atenció dels nens i nenes i adolescents en general, i una altra exclusivament dedicada als nens i nenes i adolescents en situació d'abandonament.

L'any 2010, el Govern Català va aprovar la Llei 14/2010, de 27 de maig, dels drets i les oportunitats de l'infància i l'adolescència, amb la voluntat de comptar amb una normativa que abregés tota la legislació catalana sobre infància i adolescència, és a dir, que inclogués tant els i les menors desprotegits o en risc com la resta i que visualitzés als nens i nenes i als i les adolescents com a subjectes de drets i oportunitats. Així doncs, i tal i com diu el mateix text legal, aquesta llei aporta a l'ordenament jurídic una major claretat i unitat ja que reuneix en un sol instrument jurídic ambdues regulacions: d'una banda, la destinada a infants i adolescents en general, en què s'estableixen els principis rectors i els drets d'infants i adolescents que es van concretant en els diferents àmbits d'actuació; i, de l'altra, la destinada a regular la protecció d'infants i adolescents quan els mecanismes socials de prevenció no han estat suficients i s'han produït situacions de risc o de desemparament que cal pal·liar amb les

mesures necessàries d'intervenció pública per tal de garantir que aquestes situacions no es tradueixin en prejudicis irreparables.

Tanmateix, és important apuntar que la unificació legislativa no és la única raó d'ésser d'aquesta llei. També ho és, molt especialment, la necessitat d'actualitzar i modificar la regulació fins ara vigent en relació a les noves demandes i circumstàncies socials com, per exemple, el reconeixement de la diversitat, la intensificació de les accions contra la violència i els maltractaments, així com la promoció de la participació socials de l'adolescència i infància.

La Llei 14/2010 es basa en els següents principis rectors:

- L'interès superior de l'infant o l'adolescent
- El desenvolupament de les potencialitats personals
- El dret de ser escoltats i escoltades
- La protecció contra la violència i els maltractaments
- La no discriminació
- La perspectiva de gènere i de diversitat funcional

El títol V de la Llei s'ocupa dels règims específics de protecció d'infants i adolescents en situació de risc social i desemparament. L'article 99 estableix que és responsabilitat de l'Administració Pública actuar i intervenir quan es detecta una situació de risc. La Llei defineix situació de risc com la situació en la qual el desenvolupament i el benestar dels i les infants i adolescents es veuen limitats o perjudicats per qualsevol circumstància personal, social o familiar, si els i les progenitors o guardadors no assumeixen o no poden exercir completament les seves responsabilitats, i estableix una llista de situacions que consideren de risc. És interessants apuntar que el text legal fa especial referència al fenomen de la violència contra les dones quan descriu una de les situacions de risc com "les pràctiques discriminatòries, per part dels progenitors o titulars de la tutela o de la guarda, contra les nenes o les noies, que comportin un perjudici per a llur benestar i llur salut mental i física, incloent-hi el risc de patir l'ablació o la mutilació genital femenina i la violència exercida contra elles".

La Llei estableix que els serveis socials són es que "han de valorar l'existència d'una situació de risc i promoure, si escau, les mesures i els recursos d'atenció social i educativa que permetin disminuir o eliminar la situació de risc cercant la col·laboració dels progenitors o dels titulars de la tutela o de la guarda".

El capítol III del Títol V estableix els mecanismes i les mesures que han de portar-se a terme des de l'Administració Pública en matèria de protecció en cas de desemparament. La Llei considera desemparats i desemparades infants i adolescents que es troben en una situació de fet en què els manquen els elements bàsics per al desenvolupament integral de la personalitat, sempre que per a la seva protecció efectiva calgui aplicar una mesura que impliqui la separació del nucli familiar.

La Llei 14/2010 estableix l'organització i el funcionament del sistema de protecció per infants i adolescents desemparats i desemparades. En aquest sentit, el text legal estableix els procediments que cal seguir en el cas de la detecció d'una situació de desemparament. Una

vegada l'Administració Pública adopta la guarda legal de l'infant o adolescent, existeixen diverses opcions de protecció:

- Acolliment familiar/família d'acollida: la cura i l'educació de l'infant és assumida per la seva família extensa o bé per una família externa. L'acolliment familiar pot ser permanent o transitori.
- Acolliment convivencial d'acció educativa: s'acorda fonamentalment respecte d'infants o adolescents amb diversitat funcional, grups de germans o germanes i altres en dificultats especials o amb necessitats educatives especials.
- Centres residencials: consisteix en ingressar l'infant o adolescent en un centre públic o concertat adequat a les seves característiques, per tal que rebi l'atenció i l'educació necessàries. Els centres han d'ésser oberts, integrats en un barri o una comunitat, i s'han d'organitzar sempre en unitats que permetin un tracte afectiu i una vida quotidiana personalitzades.

És important apuntar que l'entrada un centre residencial és, en la gran majoria de vegades, l'últim recurs. Això significa que abans de l'entrada a un centre altres opcions com, per exemple, la convivència amb la família extensa són avaluades. Finalment, el text legal també estableix els drets i les obligacions dels nenes i els nenes i adolescents que viuen en centres residencials.

II. MARC METODOLÒGIC

1. L'inici de la recerca

La recerca Empowering Care es va portar a terme a 5 centres residencials de Catalunya. Per tal d'establir contacte amb els centres residencials i obtenir el permís per entrevistar les noies i els i les professionals que hi treballen, l'equip de recerca de SURT es va posar en contacte amb la DGAIA¹.

Abans d'entrar als centres residencials, SURT i la DGAIA van portar a terme diverses reunions de treball en les quals es va presentar el projecte, els seus objectius i les seves activitats. A més, també es van discutir aspectes relacionats amb els criteris ètics de la recerca com ara la selecció de la mostra, la confidencialitat de les entrevistes i la protecció de les menors que participessin a la recerca.

Seguidament, la DGAIA va seleccionar un conjunt de centres residencials d'arreu de Catalunya susceptibles de participar a la recerca i va establir-hi el primer contacte. La DGAIA els hi va explicar el projecte i els seus objectius així com la forma en que els centres, els i les professionals i les noies estarien involucrades a la recerca. Un cop van tenir la informació, les i els professionals van prendre la decisió de participar-hi o no. Després d'un parell de setmanes, 5 centres van respondre positivament i van mostrar interès en participar en el projecte. Aleshores, l'equip de recerca de SURT s'hi va posar en contacte, es van decidir el tipus de participació i es van establir les dates d'inici del treball de camp.

El treball de camp va tenir lloc entre els mesos de maig i juny de 2013 a 5 centres residencials d'arreu de Catalunya.

2. Tipus de centres residencials

Tal i com s'ha dit, després del primer contacte amb la DGAIA, van ser els propis centres qui van decidir, de forma voluntària, participar a la recerca. Tots els centres que van participar al projecte de recerca són centres únicament de noies. 3 dels 5 centres són centres horitzontals, és a dir, que només hi ha noies d'una franja d'edat específica (de 13 a 18 anys, en el cas d'aquests centres). Els altres 2 centres eren verticals: un d'ells amb noies d'entre 6 i 18 anys i l'altre amb noies de 16 anys en endavant.

En relació a la mida dels centres que van participar a la recerca, el més petit tenia capacitat per a 8 noies i el més gran per 24.

Les dinàmiques organitzatives eren diverses a cada un dels centres. Tanmateix, és important apuntar que 3 d'ells estaven especialment pensats per fomentar l'autonomia de les noies. Tots els centres residencials eren seculars menys un que era catòlic.

¹ Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència. La DGAIA és l'organisme que promou el benestar de la infància i l'adolescència en alt risc de marginació social amb l'objectiu de contribuir al seu desenvolupament personal. També exerceix la protecció i tutela dels infants i adolescents desemparats i desemparades.

3. La selecció de les noies

Els criteris de selecció de la mostra es van acordar entre tot el parteneriat del projecte i són els següents:

- Ser una noia menor d'edat d'entre 14 a 18 anys
- Estar vivint en un centre residencial de tutela a Catalunya
- No trobar-se en un moment vital personal estressant o especialment complicat i/o delicat. En aquest sentit, els i les professionals que treballen als centres van participar en el procés de selecció de la mostra conjuntament amb l'equip de recerca. Així mateix, la DGAIA podia fer les indicacions que cregués oportunes en aquest sentit.
- Per les noies participants a les entrevistes individuals, haver patit alguna de les formes de violència masclista que recull la Llei 05/2008: física, sexual i/o psicològica, tant en l'àmbit familiar, de parella com social/comunitari.

En relació als **criteris ètics** sobre la participació de les noies, es van tenir en compte els següents elements:

- La participació va ser voluntària i va anar precedida pel consentiment escrit de la noia i del o la seva guardador/a, mitjançant la signatura del document Consentiment Informat facilitat per la DGAIA.
- Abans d'obtenir el consentiment i l'autorització, les noies i els i les responsables legals van ser informades sobre:
 - Els objectius i l'abast del projecte
 - La voluntarietat de la seva participació
 - La possibilitat de poder abandonar el projecte en qualsevol moment
 - Com s'utilitzaria la informació recollida al llarg del treball de camp
- La seguretat, els drets i el benestar de les noies s'havien de garantir al llarg del treball de camp.
- Durant les entrevistes i els grups de discussió es crearia una atmosfera de confiança i seguretat per part de l'equip de recerca.
- A l'inici de les entrevistes i els grups de discussió, a les noies se'ls hi demanaria autorització per a enregistrar en una gravadora de veu l'entrevista/grup de discussió. Les gravacions van ser anònimes i confidencials i es van destruir un cop finalitzada la transcripció de les mateixes.
- L'equip de recerca garanteix la confidencialitat de la informació obtinguda a través del treball de camp, tal i com queda recollit amb la signatura del document Compromís de confidencialitat i d'explotació de treballs facilitat per la DGAIA.

Per tal de poder arribar a les noies, en la majoria del casos, l'equip de recerca de SURT va tenir diverses reunions amb els i les professionals que treballen als centres. Després, aquestes mateixes professionals eren les que explicaven el projecte a les noies i els hi oferien la

possibilitat de participar-hi. Després de tot el procés d'informació i selecció, un total de 17 noies van ser entrevistades i 10 (2 grups de 5 noies) van participar als grups de discussió.

En relació a la selecció de les i els professionals, és important apuntar que la primera idea era portar a terme un grup de discussió amb diverses professionals que treballassin en diversos centres residencials. Tanmateix, com a conseqüència de la dispersió territorial, així com per dificultats d'agenda, l'equip de recerca va decidir portar terme entrevistes individuals o dobles amb diverses professionals.

Els criteris de selecció dels i les professionals van ser els següents:

- Que treballassin amb noies tutelades en centres residencials de tutela, o bé
- Que tinguessin experiència directa amb noies tutelades que visquin dins de centres residencials de tutela

En relació als **criteris ètics** sobre la participació de les professionals, es va tenir en compte els següents elements:

- La participació era voluntària
- Els i les professionals eren lliures d'abandonar el projecte en qualsevol moment
- Abans d'obtenir el consentiment i l'autorització verbal sobre la seva participació, els i les professionals serien informades sobre els objectius i l'abast del projecte; la voluntarietat de la seva participació, la possibilitat de poder deixar de participar al projecte en qualsevol moment i sobre com s'utilitzaria la informació recollida al llarg del treball de camp.

Finalment, 6 professionals van participar en la recerca a través d'entrevistes individuals o dobles.

4. Tècniques de recerca utilitzades

Les tècniques de recerca utilitzades han estat les següents:

Entrevistes semi-estructurades amb les noies:

L'objectiu de les entrevistes individuals era obtenir informació personal sobre les històries de violència de les noies que viuen als centres residencials. La idea no era utilitzar un guió d'entrevista rígid, sinó més aviat portar a terme l'entrevista com una conversa fluïda. Al principi de l'entrevista s'informava a la noia que estava a les seves mans decidir què explicar i què no explicar. A més, també s'explicava a la noia que podia no respondre les preguntes si en algun moment se sentia incòmoda. La intenció era poder crear un clima de confiança i complicitat entre l'entrevistadora i l'entrevistada.

Els temes tractats als llarg de les entrevistes eren: les experiències al centre, les relacions socials i de parella i, finalment, les experiències de violència viscudes.

Grups de discussió amb les noies

L'objectiu dels grups de discussió amb les noies era poder parlar i compartir percepcions i experiències entorn els rols i els estereotips de gènere, així com les dinàmiques en el sí de les relacions de parella.

Es van organitzar 2 grups de discussió amb 5 noies cada un. Durant els grups, les noies van tenir l'oportunitat d'utilitzar els seus propis codis de comunicació, expressar les seves preocupacions i interaccionar amb el seu grup d'iguals.

Els rol de les investigadores va ser bàsicament donar suport i facilitar la discussió. Amb aquest objectiu es van portar terme diverses dinàmiques de grup, es van fer preguntes sobre temes concrets i es va conduir la discussió i debat per tal de poder obtenir la informació necessària pel projecte.

Els temes que es van tractar al llarg dels grups de discussió van ser: rols i estereotips de gènere i mites de l'amor romàntic.

Entrevistes semi-estructurades individuals/dobles amb professionals

L'objectiu de les entrevistes amb professionals era poder obtenir informació sobre les seves percepcions i experiències de treball amb les noies que viuen als centres residencials.

Els temes que es van tractar al llarg de les entrevistes van ser: rols i percepcions de gènere (estereotips i diferències de gènere als centres), experiències de violència de les noies (percepcions de violència per part de les i els professionals, formes de violència patides per les noies, impacte de la violència sobre la vida de les noies, gestió de la violència als centres residencials, necessitats i dificultats experimentades per les noies) i, finalment, la situació i les necessitats dels i les professionals (necessitats, eines necessàries per gestionar/treballar temes de violència masclista i de gènere en el seu treball diari, competències necessàries i dificultats trobades).

5. El treball de camp

Tal i com s'ha dit anteriorment, el treball de camp va durar un mes, de maig a juny de 2013. En general, el desenvolupament del treball de camp va ser plàcid i senzill. El contacte amb els centres va ser fàcil i els i les professionals van obrir les portes del centres sense masses dificultats.

Les noies que van participar a la recerca van ser noies valentes que van decidir generosament compartir part de les seves vides amb l'equip de recerca. La gran majoria de les entrevistes van tenir lloc als centres residencials, menys 4 que es van portar terme a les oficines de SURT. El fet que l'equip de recerca tingués l'oportunitat de visitar els centres va ser especialment positiu, ja que va permetre a les investigadores poder entendre millor allò que les noies els explicaven i conèixer de més a prop el seu dia a dia.

Durant el treball de camp no hi va haver cap obstacle o dificultat destacable més enllà del fet que les històries de les noies eren dures. En aquest sentit, el treball de camp es va desenvolupar tal i com estava previst.

III ANÀLISI DEL TREBALL DE CAMP

A. Les experiències de les noies

1. La vida de les noies tutelades als centres residencials

Les noies tutelades descriuen la seva entrada a un centre residencial com una experiència molt difícil. En tots els casos excepte un, l'assumpció de la seva tutela per part de l'administració pública i, per tant, l'entrada a un centre residencial s'ha produït en els darrers mesos o anys (en períodes que oscil·len entre els 3 mesos i els 5 anys aproximadament). Això fa que les noies recordin de forma clara com ho van viure i, per tant, puguin relatar-ho.

En general, les noies relacionen l'inici de la seva vida al centre residencial amb sentiments com la soledat, la tristesa, la vergonya, l'enyorança o la desorientació.

Bueno... és que era molt raro... no havia estat mai i no sé... Si per exemple ara entrés una noia nova, què li diries? Pos malament se sentiria al principi... però encabat tot aniria... no sé, s'aniria relacionant amb nosaltres... Li diria que lo principi és molt dur, però que encabat ja no ho és tant... I si et preguntés, perquè és tant dur, què passa? Doncs perquè enyores a la família i les coses que feies allà i això... (...) va ser bastant dur també despedir-se dels amics i això. D2, 13 anys.

¿Cómo crees que se sentiría esta niña al principio? Nerviosa...y triste. Y no sabe dónde está, ni qué hace, por qué... D17, 18 anys.

Així mateix, algunes d'elles fan referència a la dificultat que els hi va suposar el fet d'haver de trencar amb la seva vida, amistats, família i escola de fins aleshores, conèixer a les noves companyes i fer-se un lloc al grup així com assimilar que el centre havia de convertir-se en la seva nova casa.

¿Qué fue lo más difícil cuando entraste? Dejarlo todo. Tuve que dejar el colegio, los amigos, todo. D11, 14 anys.

¿Qué fue lo más difícil? Conocer gente. Porque hubo un tiempo que estaba sola. No tenía apoyo de nadie. Estaba en una casa sola. (...) Y cuando me vine aquí, 15 chicas en una casa, no sabía cómo comunicarme...era difícil. Estaba sola y de repente mucha gente...es difícil. D17, 18 anys.

Algunes, però, també afirmen que encara que l'entrada al centre fos difícil, alhora va suposar un alleujament i una sensació de certa protecció.

Para ti entonces el hecho de salir de casa fue... Un alivio, me sentía protegida cuando entré en el centro. D10, 16 anys.

En qualsevol cas és important subratllar que, en general, tot i la duresa inicial, després d'un període de coneixement tant del centre i les seves normes de funcionament com de les seves companyes i educadores, totes les noies s'han adaptat al centre on viuen i actualment manifesten que s'hi troben a gust i hi estan bé. Fins i tot, després d'aquest període d'adaptació, diverses noies consideren que el centre és el millor lloc on podrien estar i reconeixen que vivint en un centre residencial tenen accés a oportunitats que a casa difícilment podrien tenir.

Dic “no val la pena plorar” perquè totes entren plorant, jo també vaig estar plorant, però no val la pena plorar, perquè al cap i a la fi aquí tens moltes coses que no podràs tindre allí. D5, 18 anys.

El principi costa que has d’assimilar que has d’estar en un altre lloc que no és casa teva, però a mesura que passa el temps et vas donant compte que estàs millor al centre que no a casa teva. D7, 17 anys.

I això és una casa. Jo no dic “me’n vaig al centre”, jo dic “me’n vaig a casa”. D5, 18 anys.

Altres aspectes valorats positivament per les noies en relació als centres on viuen són el recolzament i ajuda que reben per part de les professionals que hi treballen. Si es té en compte que les noies han estat apartades dels seus nuclis familiars degut a situacions greus de negligència, abandonament i/o violència, aquest fet no és sorprenent ja que els centres són espais en els que l’administració ha de garantir la cura i protecció de les menors.

Ara s’hi està molt bé, la veritat. T’adaptes bé, els educadors poden ser una miqueta pesadets però ho fan pel nostre bé, però sí, s’està bé. Te donen tot el que necessites, tens algú per a parlar,... la veritat és que molt bé. D6, 13 anys.

[Al centre] et tracten bé, t’escolten, t’intenten ajudar més. Si estàs malalta et porten al metge quan ho necessites. D15, 16 anys.

Per altra banda, segons les narracions de les noies, un dels aspectes més difícils als que s’enfronten durant el procés d’adaptació al centre residencial és el de la necessitat de conèixer i acatar les normes del propi centre. En aquest sentit, tot i la diversitat de centres residencials, en tots els casos es tracta d’espais regulats en termes d’horaris, tasques i procediments. Això, a l’inici, sovint sorprèn a les noies, les quals necessiten un temps per assimilar-ho i ajustar-s’hi.

Pues ha estat una mica difícil perquè si no et portes bé, pues a les normes d’aquí no t’adaptes primerament, perquè a casa pues feies el que volia i això i ara com que m’he anat portant bé he vist els requisits i coses que he tingut i pos s’està millor si et portes bé. D6, 13 anys.

Algunes de les noies, tot i haver-se adaptat a les normes, consideren que això i la sensació de poca llibertat són els elements més negatius. Tanmateix, les noies que fan referència a la poca llibertat tenen només 13 o 14 anys i, per tant, gaudeixen de menor grau d’autonomia que altres companyes que són més grans.

Anem a pegar una volta per aquí al parque, perquè d’aquí al parque tampoc puc sortir. (...) És que jo ho tinc així amb la tutora. Doncs perquè fa poc que estic per aquí encara i me diu que només puc estar per aquí al parque... D2, 13 anys.

Quan tens la seva edat tens més sortides i si et portes bé les pots ampliar. Jo me’n recordo quan era més petita, que sortides a la nit no en tenia, però clar jo em portava bé i em deixaven sortir per la nit... És tot de com depèn tu dones, ells te donaran. Si tu ets una d’estas que no fas cas i no sé què i m’estàs demanant més llibertat, pues filla, no t’ho mereixes... D5, 18 anys.

Un altre dels aspectes complicats de la vida al centre és la convivència amb les companyes. Totes les noies reconeixen que no és senzill viure amb altres noies, però que en general la relació no és dolenta. Tal i com es veurà més endavant, la majoria de les noies han creat vincles d'amistat intensos amb altres companyes del centre. Tanmateix, també hi ha casos de noies que tenen poca relació amb la resta de companyes, fent més vida amb la parella o amigues de fora. Així mateix, en els centres més grans sí que les noies explícitament han fet referència a conflictes de convivència.

En general, ¿cómo es la vida aquí en casa? Hay buen rollo. D9, 16 anys.

¿Y la convivencia con las otras niñas, en general es difícil? Depende como te lo tomes. Por ejemplo mi hermana cuando llegó aquí no se lo tomó muy bien y no se relacionaba mucho con las niñas. Tú te relacionas más... Sí ¿Cuál es tu receta para estar bien aquí? No sé... no meterse en la vida de los otros. D11, 14 anys.

En la habitación donde duermo, tenemos medio armario cada uno. Que no me cabe nada porque tengo que meter toda mi vida en un armario que es una cosa así...pues, no me cabe...y a parte que lo comparto con otra niña... Pusieron llaves con pestillos, los petaron. Entonces lo tengo abierto. Y hace poco me han robado dos camisetas, dos MP3, dinero, tarjetas... D10, 16 anys.

Algunes noies també valoren de forma negativa alguns dels aspectes organitzatius del centre on viuen:

Casi todas nos quejamos de este centro, porque por ejemplo la paga es de 15 € al mes, no nos dan tampones, ni espuma, ni crema hidratante ni nada de esto. Entonces, con nuestra paga que es muy escasa nos los tenemos que comprar...los tampones son bastante caros. No nos los dan porque, con el motivo que es religioso...pues nada. Nos dan compresa, eso sí, pero... D10, 16 anys.

Amb tot, i malgrat la diversitat existent en termes de tipus, ubicació, projecte educatiu o mida dels centres residencials als quals hem accedit durant el treball de camp a Catalunya, les noies tutelades que hem entrevistat estan a gust al centre on viuen. Tot i que associen l'entrada al centre com un moment dur, difícil i trist en les seves vides, mostrant una enorme capacitat d'adaptació, han estat capaces de reconstruir o de començar a construir xarxes de relació en un entorn molt diferent del que vivien abans d'entrar al centre.

2. Relacions familiars, socials i de parella

Amb l'objectiu de conèixer l'entorn social i relacional de les noies tutelades, es va demanar a les mateixes noies si poden identificar qui eren les persones més importants de les seves vides. Les respostes a aquesta pregunta són variades, però en la gran majoria dels casos les noies assenyalen a membres de la família. Concretament, destaquen les figures de la mare, el pare, les àvies i avis, i els germans i germanes. És important assenyalar com, en diversos casos, les persones més importants per les noies són, precisament, les que van exercir algun tipus de violència contra elles.

Yo mis abuelos son como mis padres. Yo les considero mi madre y mi padre porque fueron los que me criaron desde pequeña, que me acogieron en su casa y todo. D8, 18 anys.

En paral·lel, algunes noies assenyalen com a persones més importants de la seva vida familiars amb les quals la relació actual és pràcticament inexistent però que, tot i així, continuen essent persones importants en les seves vides.

No tinc contacte amb els meus germans... però són importants. D4, 13 anys.

És interessant observar com, si bé per moltes noies la convivència al centre i la relació amb educadors/es no sempre és fàcil, altres noies asseguren que les persones més importants de la seva vida són, precisament, educadores, directores o companyes de centre. Aquest fet és important perquè el centre és la llar actual de les noies i l'espai en el que l'administració ha de garantir la seva protecció i benestar.

D'altra banda, tres noies expressen entre les persones més importants de la seva vida a la seva parella, fins i tot en casos en els que la relació és molt recent. En aquest sentit, cal apuntar que la majoria de les noies entrevistades estaven en parella, tot i que només en aquests tres casos esmenten a la parella entre les persones més importants per elles.

Mis hermanos... y mi novio. *¿Y cuánto tiempo hace que sales con tu novio?* Muy poco... dos semanas. D12, 17 anys.

Fa poquet que estem [junt] i [ella li diu a la seva parella] "tu el que m'aportes és el que necessitava, perquè jo no tinc a ningú", i sempre li dic "tu m'omplés moltes coses". Ara ella és el més important. D5, 18 anys.

Finalment, també és important apuntar que algunes noies tenen dificultats per poder identificar persones importants a la seva vida, fet que pot mostrar una manca de xarxa social i de suport.

¿Cuáles son las personas más importantes para ti? No sé... D11, 14 anys.

Pel que fa concretament a les **relacions familiars**, les noies narren una gran diversitat de situacions. Així, hi ha noies que tenen una relació i un contacte regular i pràcticament diari amb algunes persones de la seva família com poden ser, per exemple, la mare o les germanes. En d'altres casos, les noies mantenen el contacte amb algun/a familiar, però aquest és més aviat esporàdic. Finalment, hi ha noies que no tenen cap mena de contacte amb ningú de la seva família.

¿Y con el resto de la familia tienes algún tipo de relación? No. Con mi padre no tengo ninguna relación, no tengo abuelos y mi madre murió. Hay unos tíos maternos que vine aquí pero no hay contacto. (...) También tengo un tío paterno, pero mi padre no se llevaba muy bien con él y tampoco tengo relación con él. D10, 16 anys.

Les noies que sí que tenen relació amb la seva família expliquen diverses formes de contacte. D'una banda, algunes noies mantenen trobades cara a cara amb la seva família, ja sigui desplaçant-se a la casa familiar els caps de setmana o en dies festius, o bé trobant-se en un

punt de intermedi o al mateix centre. En els casos en què no hi ha una trobada física, el contacte amb la família es fa via telefònica o bé per internet a través de Skype o Facebook. D'altra banda, algunes de les noies provinents de famílies d'origen immigrant mantenen relacions familiars transnacionals, tot i que en d'altres casos, aquesta relació s'ha perdut o no s'ha volgut mantenir per diverses raons.

Tot i que sí que és cert que algunes noies mantenen una relació més o menys regular amb la família, en la gran majoria de casos s'observa que l'estructura familiar de les noies és poc sòlida, més aviat dispersa i desestructurada o, fins i tot, inexistent. Tenint en compte el grup diana de la recerca, és a dir, les noies tutelades, aquest fet no és sorprenent ja que la tutela per part de l'administració precisament és deguda al fet que les noies han viscut algun tipus de situació de desempara per part de les seves famílies. Tanmateix, això genera tristesa i sentiment de soledat entre les noies.

¿Desde que entraste en el centro ya no tienes relación con tu familia? No... a veces me siento sola porque no tengo a nadie de la familia... mi hermana, pero últimamente no me llevo muy bien con ella... a veces me siento sola y eso... no sé... D11, 14 anys.

Tenint en compte la importància del grup d'iguals en l'adolescència, fase en la que es troben les noies participants a la recerca, també se'ls hi va preguntar sobre les **relacions d'amistat** que mantenen. En aquest sentit, algunes noies asseguren que tenen un grup d'amics i amigues (sobretot) amb qui poden comptar. Aquestes provenen de l'escola o de l'institut o bé d'altres espais que no són el centre on viuen. Altres noies, en canvi, asseguren que les seves "millors amigues" són algunes de les noies amb qui viuen al centre.

I quin són els teus millors amics i amigues? Principalment amb les xiquetes amb qui convisc aquí, perquè casa dia estàs amb elles pos els hi agafes carinyo, vulgues o no... i les meves millors amigues són tres, les alter me cauen bé, però no són tan amigues... D6, 13 anys.

Finalment, és rellevant apuntar que algunes noies asseguren que no tenen un grup d'amics i amigues. Les raons que donen per explicar aquest fet són diverses. Per una banda, una de les noies va patir una situació de violència per part de la seva parella i una de les conseqüències d'aquest fet va ser l'aïllament i la pèrdua dels vincles socials. A més, aquesta mateixa noia és mare d'una criatura petita i assegura que prefereix estar amb la seva filla que estar amb amics i amigues. Per altra banda, hi ha noies que expliquen que el canvi de residència que va comportar l'entrada al centre va suposar també la ruptura de pràcticament tots els vincles socials que es tenien que, només en alguns casos, es mantenen a través del telèfon o Internet.

A parte de tu novio, ¿tienes otras personas a tu alrededor? ¿Amigos o amigas? Antes sí, pero ya no hay nada. ¿Por qué ha cambiado? Yo me vine a vivir al centro y ya se perdió todo. D12, 17 anys.

Un altre dels elements tinguts en compte en l'anàlisi de les relacions socials de les noies tutelades és el de les **relacions de parella**. Com ja s'ha apuntat anteriorment, la gran majoria de les noies entrevistades tenen parella actualment. Les relacions més llargues no arriben als 2 anys i les més curtes van des d'algunes setmanes a 2 mesos de durada.

Si bé a través de les narratives de les noies s'han pogut identificar algunes (tot i que molt poques) relacions sentimentals sanes, és important (i preocupant) anotar que la gran majoria de les relacions de parella que estableixen les noies són relacions més aviat tòxiques i basades en la dependència emocional. En l'anàlisi d'aquest fet s'han de tenir en compte factors relacionats amb les trajectòries de vida de les noies tutelades. Així, cal considerar, d'una banda, que en molts casos, en el sí de les seves famílies, les noies tutelades han viscut i, sovint, normalitzat models de relacions sentimentals poc saludables i abusives. D'altra banda, degut a l'abandó, maltractament i/o buit afectiu i emocional que han rebut per part de les seves famílies, moltes noies tenen la necessitat de cercar i establir vincles afectius amb algú, i aquest algú sovint és una parella amb la qual s'estableix una relació no igualitària; una parella de la qual no es qüestiona pràcticament res i s'accepta quasi tot, fins i tot agressions psicològiques, físiques o sexuals.

Com li demostres tu que l'estimes? ¡Pegándole! ¡O mirándole mal! (...) ¡Es que no sé cómo hacerlo...él no lo sabe pero lo hago así... ¡ell com t'ho demostra? Dándome caricias... ¡t'agrada? Sí. ¡tu has probat de fer-li una carícia? Sí, pero él se queda así... me mira y me dice "¿qué mosca te ha picado?" D12, 17 anys.

Per últim, és important apuntar que, la socialització de gènere a la que han estat exposades les noies també condiciona la seva percepció i experiències de l'amor així com el model de relació de parella que estableixen. Així, les dinàmiques d'aquestes relacions poc sanes que descriuen les pròpies noies reproduïxen, en gran mesura, alguns dels mites de l'amor romàntic (patriarcal) com, per exemple, la gelosia com a quelcom pràcticament inevitable i com una mostra d'amor, o bé la necessitat de compartir-ho absolutament tot amb la parella com una obligació i també com un senyal d'amor.

Crees que los celos pueden ser una demostración de amor? Un poco. A veces. ¿Cuándo? No sé. Que un chico me diga algo y que muestre un poco de celos, está bien. Eso significa un poco que le importo. D13, 15 anys.

[La gelosia] no és violència, sinó que [vol dir] que t'estima i que no vol que estiguis amb una altres. És aquest el problema que tenen els nois. *Tu creus que només són els nois? No, no, les noies també, perquè jo ho sóc molt. ¡creus que és bo? No, però és un instint que tenim.* D6, 13 anys.

És també rellevant anotar que algunes noies mostren importants dificultats per gestionar situacions de gelosia i malentesos que, en alguns casos, poden arribar a comportar situacions de violència.

¿Confías en él? No. ¿Tienes miedo que se vaya con otra? Un poco. Si se va, no pasa nada, le mato y ya está. ¿Qué harías? Pegarles a los dos. ¿Antes de hablar con él? ¿Hablar? ¿Pa' qué? Le corto la lengua. D13, 15 anys.

Les noies també descriuen situacions de control per part de la seva parella que van des del control en la forma de vestir fins al control de l'ús que es fa de les xarxes socials. Exemples d'aquestes dinàmiques de control són les que explica la noia següent:

[Es plantegen diverses situacions de control/violència] *Que la teva parella et controlï el mòbil i el Facebook. [I la noia respon] El Facebook. Com ho fa per controlar-te? Té la meua contrasenya. Com és que la té? Perquè me la va demanar. Què hauria passat si no li haguessis donat? És que el que no vull és que s'emparanoï i li vaig donar. Que la teva parella et prohibeixi portar minifaldilla o un escot. Sí, és veritat, no em deixa. (...) Què et diu? Que no m'ho posi això. O sigui, imagina't que un dia tu vas vestida amb una minifaldilla, que et diu. Doncs que pugui a casa i m'ho tregui. (...) I perquè creus que t'ho diu això? Perquè no vol que ningú em vegi les cames. I a tu t'agradaria anar vestida amb minifaldilla? Sí. Per exemple, vestits curts no em deixa. Largos sí. I abans d'estar amb ell portaves aquesta roba tu? Sí. D15, 16 anys.*

Si bé algunes d'aquestes cites il·lustren relacions sentimentals desiguals i abusives, una de les noies entrevistades ha estat immersa en una relació de violència masculista greu. Ella mateixa ho explica amb les següents paraules:

¿Cómo era la relación? Uf, malísima. Es que yo estuve con él casi un año o así que fue cuando me quedé embarazada, y cuando estaba embarazada de 4 meses o así pues me pegaba. Entonces claro, yo le había puesto muchas denuncias y tenía órdenes de alejamiento, pero aun así seguía con él. Entonces ya hasta que un día me dijeron que tenía decidir... porque si yo seguía con él ponía en riesgo mi hija que está tutelada también y yo dije "no, mi hija antes que un hombre", esto está clarísimo. Y bueno, cuesta mucho en verdad... Pero él tampoco se preocupa por mi hija ni por nada, ni por llamar... o sea, si me llama es para insultar, para molestar. Dice que no es su hija... yo paso de él. Llegó un día que ya dije "hasta aquí", y ya está. D8, 18 anys.

Per entendre una mica millor les relacions sentimentals i afectives de les noies, així com el seu imaginari al voltant de l'amor, durant l'entrevista es preguntava a les noies què serien capaces de fer per amor i com demostren a les seves parelles que les estimen. Les respostes de les noies són diverses i van des de demostracions d'amor a través de les paraules o accions quotidianes, fins a accions que han pogut arribar a posar en perill la integritat física i legal de la menor com, per exemple, escapar-se del centre.

Com li demostres que l'estimes? Pues li dic. I com t'ho demostra ell? M'ajuda, me don consells i tot això. D15, 16 anys.

¿Aparte de raparte, que más serías capaz de hacer por amor? Fugarme ¿Qué pasó? Me fui, adiós! Y me fugué tres semanas. D12, 17 anys.

¿Qué serías capaz de hacer por amor? Pues fugarme del centro y todo. Porque yo, cuando estaba en la maternidad (...) me dijo "va, vente conmigo, nos fugamos y no pasa nada", y cogí y me fui con él. Estaba embarazada yo. Me fui dos meses, Y claro, escondiéndome todo el día. En verdad puse en riesgo que después me la quitaran [su hija] por estar con él. D8, 18 anys.

Tal i com ja s'apuntava anteriorment, per comprendre el fet que la gran majoria de les noies es trobi immersa en relacions poc sanes, és necessari analitzar les seves trajectòries i experiències vitals. Les seves relacions familiars han estat i continuen essent complicades i, en molts casos, violentes. En conseqüència, la gran mancança afectiva, l'absència de suport familiar i/o els abusos patits per les noies tenen un impacte directe no només en la seva condició emocional sinó també en el tipus de relacions afectives que són capaces d'establir. És evident que

existeixen noies tutelades que, ja sigui per la seva capacitat de resiliència com pel treball terapèutic de recuperació que s'ha fet amb elles, són capaces de trencar aquest patró i establir relacions sentimentals sanes però, malauradament, la gran majoria de noies tutelades reproduïxen aquest model relacional. Aquest fet, doncs, posa de manifest la necessitat de treballar de forma específica i més exhaustiva la promoció les relacions de parella igualitàries així com la prevenció de la violència masclista.

Tot i la prevalença i persistència de relacions de parella basades en la dependència i el control, és interessant apuntar que algunes de les noies entrevistades (algunes amb parella i d'altres sense) són capaces d'identificar alguns elements que poden constituir senyals d'alarma. És a dir, conductes o situacions de risc que poden suposar un control excessiu vers l'altra persona i, fins i tot, conduir a situacions de violència. En aquest sentit, les noies són capaces d'identificar determinats elements nocius i veure'n les conseqüències que aquests poden tenir en un futur.

No me parece justo que si tú eres mi novio me digas que no pueda hablar con este o aquel (...) Si me dice esto ahora, ¿qué pasará después dentro de unos años? Yo todo lo miro siempre de cara al futuro. D9, 16 anys.

D'altres noies visualitzen el tipus de relació que volen i en aquestes descripcions s'hi dibuixen models de relacions sanes i igualitàries.

Jo sobretot vull que si tenim alguna relació és que hi hagi confiança, que jo li pugui explicar les coses i que ell me les pugui explicar a mi. (...) Jo sempre penso "a la primera vegada que em falti el respecte, aquí s'acaba". Per què, què et va pensar que no ho pot tornar a fer? D7, 17 anys.

Així doncs, si bé el model predominant de relació de parella que tenen les noies, tant a la realitat com en el seu imaginari respon a uns patrons masclistes i unes dinàmiques de control i, fins tot, de violència, algunes noies són capaces de visualitzar i projectar-se en relacions basades en el respecte i la igualtat.

3. Percepcions sobre estereotips i rols de gènere

Per conèixer l'imaginari de les noies en relació a les percepcions i els rols de gènere, a banda de les entrevistes individuals es van portar a terme dos de grups de discussió, amb 5 noies cada un, que van permetre obtenir informació sobre com les noies tutelades conceben aspectes com ara les diferències i desigualtats de gènere, les relacions de parella i alguns mites sobre l'amor romàntic.

En el cas dels grups de discussió, per poder treballar les diferències i les desigualtats entres noies i nois, es va demanar a les noies que s'imaginessin el futur d'un nen i una nena acabades de néixer. Davant d'aquesta proposta, les noies va iniciar un debat interessant sobre com serien i quin futur tindrien cada una de les criatures.

Un dels primers elements que cal destacar de les seves paraules és el fet que, si bé per la descripció i caracterització del caràcter i personalitat del noi les participants utilitzen adjectius, en la seva majoria, positius, quan descriuen les noies utilitzen majoritàriament adjectius

negatiu. En aquest sentit, asseguruen que les nois són més fàcils, menys problemàtics i que, en canvi, les noies són més complicades.

Aquesta idea torna a aparèixer quan discuteixen sobre el sexe que els agradaria que tinguessin els seus fills o filles. En aquest marc, algunes noies afirmen que si poguessin triar preferirien tenir un nen enlloc d'una nena.

¿Por qué te gustan más los niños, qué diferencias hay?

- Porque si tengo primero un niño puede proteger más a la niña cuando crezca
- A mí me gustan más las niñas, pero son más complicadas
- Las chicas tenemos picardía, nos enfadamos más... los chicos de pequeños son como más nobles, no sé...
- Las niñas suelen ser más caprichosas G2

Com es pot comprovar, totes les característiques i adjectius que utilitzen per descriure a les nenes són elements negatius, mentre que quan descriuen als nens s'utilitzen adjectius positius. Així, la visió que tenen les noies de les nenes és que són generadores de problemes i molt més complexes i difícils que els nens. En canvi, les noies comparteixen un imaginari col·lectiu en el qual els nens són, de forma natural i inqüestionable, persones més nobles i racionals.

Encara en relació amb la utilització d'elements positius per descriure als nois i negatius per descriure a les noies, és interessant apuntar que, en un dels grups, la primera paraula utilitzada per definir com seria la nena de gran va ser "puta". Quan se'ls hi va demanar que descrivissin una mica més el què volien dir, les noies van dir que seria una noia que estaria "lligant tot el dia amb nois", que "seria una noia capriciosa" i una "presumida". L'imaginari que s'activa és preocupant des d'un punt de vista de gènere. És a dir, les expectatives que projecten les noies reproduïx un sistema de valors patriarcal i situa a les dones en una posició social fortament sexualitzada i desvaloritzada.

En paral·lel, tal i com ja s'ha il·lustrat en una cita anterior, les noies reproduïxen un clar estereotip de gènere quan associen els nens amb el rol de protector i les nenes amb la necessitat de ser protegides. Aquesta mateixa idea va sorgir una vegada més al llarg de la discussió, quan una de les noies del grup va dir:

Los padres siempre viven con el miedo de que a las chicas les puede pasar algo por la calle, por la noche. El hombre sabe cómo defenderse. La mujer es más débil, si vienen tres tíos a hacerle algo malo, la chica ¿qué puede hacer?, en cambio el tío puede pelear o algo... G2

Amb aquestes paraules es reproduïx l'estereotip de la dona *naturalment* dèbil i incapaç de valer-se per ella mateixa i de l'home també *naturalment* protector, capaç d'enfrontar-se a qualsevol perill i de defensar i protegir a les dones.

Quan les noies defineixen el caràcter que tindrà la nena petita quan creixi també es pot identificar la reproducció d'alguns estereotips sexistes. En aquest sentit, les noies asseguruen que les dones són més passionals i que es deixen endur més pels sentiments, que són més

sensibles i que ho demostren més. En canvi, creuen que els nois, tot i que també poden ser sensibles, no ho demostren i són molt més freds.

Creieu que les noies són més sensibles que els nois?

- No, las chicas lo demostramos y los chicos para hacerse los fuertes no lo demuestran per en verdad sí lo son. (...) Las chicas siempre piensan con el corazón, los chicos no...
- Los chicos piensan con lo de abajo G1

En paral·lel, les noies conceptualitzen de forma diferenciada actituds similars en nois i noies. Així, el fet que un noi tingui o estableixi relacions sexuals amb diverses noies rep unes connotacions i un discurs molt diferent al que rep la noia si fa el mateix. La conversa que es reproduïx a continuació ho il·lustra perfectament:

¿Qué pasa si un chico es golfo o una chica es golfa?

- Dicen que en el hombre se ve mal pero que en la mujer se ve aún peor, si se va acostando con todos y el hombre también pero... aunque en realidad es igual, pero somos mujeres y se ve diferente... como que no se hace respetar, que no se valora a si misma. Pero me da rabia, porque somos iguales, no somos diferentes, podem tener diferentes en el sexo, pero somos iguales. Lo que pasa que en una mujer se ve más feo, más vulgar... y eso cambia la cosa.
- Entre los chicos se dicen "eres un ligón", pero entre las chicas...
- Ya, en los chicos si liga con todas es un ligón, si es una chica es un puta... G2

Tot i la presència important d'estereotips sexistes que reproduïxen i reforcen un imaginari social fortament patriarcal, algunes noies qüestionen determinades idees i asseguren que és injust que es tracti i s'eduqui de forma desigual a nens i nenes:

- ¿Y creéis que los padres y las madres educan igual a los chicos que a la chicas?

- A los chicos se les suele dar más libertad, no sé... no es lo mismo que un chico diga "tengo novia", a una chica, una chica se preocupan más.
- Hay padres que van por igual, si no sale uno, no sale el otro. (...) Esto es lo mejor que hay, nada de que por que tu seas hombre llegas a las 3 y tu hermana viene a las 11... un poco como que el hermano es superior. Entonces es normal que la mujer sea sumisa, si la educan así la niña va a ser sumisa toda la vida. Y luego es normal que en su casa se quede callada y el marido haga lo que le dé la gana. G2

Es interessant observar com les noies són capaces d'identificar com l'educació i els patrons de socialització que s'adopten al llarg de la infància i l'adolescència poden tenir (i efectivament tenen) un impacte en les actituds i accions futures. En aquest sentit, si bé en alguns casos les noies mostren certa tendència a la normalització i naturalització de determinades actituds diferenciades entre nois i noies, en d'altres casos tenen clar que es tracta de diferències socialment construïdes i apreses.

En paral·lel, tot i que les noies reproduïxen de forma constant estereotips sexistes, també són capaces d'identificar situacions injustes i discriminatòries, fent referència tant a aspectes com la reproducció sexual del treball com al desenvolupament d'activitats socials i esportives:

¿Qué pasaría si alguien quiere jugar a futbol y se lo pide a los chicos?

- ¡Uau... se enfadan!
- Te van a decir que no puedes jugar porque eres una niña

- Yo he visto toda la vida, por ejemplo en educación física, que cuando toca jugar a algún juego, los chicos no pasan la pelota a las chicas y tiene que estar el profesor "las chicas también juegan"

- Los chicos siempre creen que cuando queremos hacer un deporte que es el que hacen ellos, siempre piensan "o es una chica que es un marimacho y le encanta el deporte y las cosas de hombre, o es la típica que solamente no hace para llamar la atención y quiere estar con los tíos". Es lo que ellos piensan de nosotras.

¿Y qué pensáis vosotras de todo eso?

- Que no es justo, porque hay chicas que juegan muy bien al fútbol también G2

Aquesta mateixa idea també es reproduïx en les paraules d'aquesta altra noia:

Jo trobo que som tots iguals i que podem fer el mateix. Los homes pues diuen que les dones s'han de quedar a limpiar la casa, per exemple. L'home li diu a la dona que s'ha de quedar a casa, que és ella la que ha de limpiar i això, i la dona també li diu que tampoc és just que ho hagi de fer, i que ell també se pot quedar a casa. (...)Pues que... que tindria raó la dona, que los homens tindrien la mateixa capacitat que les dones... encara que no sabrien cuidar un crió o canviar-li el panyal, però tot s'ensenya i s'aprèn. D1, 14 anys.

Es pot afirmar, doncs, que les noies són capaces d'identificar situacions que els hi són perjudicials i que les situen en una posició de desigualtat. Aquest punt és important a tenir compte per futures accions de treball que es pugui portar a terme amb aquest col·lectiu.

3.1. Reproduïnt o qüestionant mites de l'amor romàntic

A continuació es presenta la informació obtinguda en els debats amb les noies entorn l'amor romàntic. L'objectiu tant del debat en grup com de les entrevistes era poder parlar i discutir sobre l'amor i comprovar si les noies reproduïen o bé qüestionaven mites socials entorn l'amor romàntic patriarcal; un model d'amor basat en la dependència emocional, l'exclusivitat, el dolor i el patiment, la gelosia com a mostra d'amor i la idealització de la felicitat dependent, és a dir, en la creença que la felicitat d'una persona només és possible si té parella.

Al llarg de la discussió amb les noies es van presentar diverses situacions que reproduïen determinats mites de l'amor romàntic com ara l'exclusivitat o la gelosia com a senyal d'amor, entre d'altres. Es demanava a les noies que donessin la seva opinió al respecte. A continuació es presenten algunes de les respostes que es van obtenir.

En relació al mite de l'amor romàntic "la gelosia com a mostra d'amor", la resposta de les noies és força unànime. En aquest sentit, les noies mostren una certa normalització i naturalització de la gelosia en les relacions afectives. Moltes d'elles asseguren que la gelosia és inevitable en les relacions de parella i que, efectivament, el fet de que la seva parella estigui gelós és una senyal d'amor. Algunes de les noies ho expressen així:

Si quieres a una persona, pues es normal que quieras tenerla contigo y si está con otra te vienen los celos. G2

[Con los celos] te demuestran que te quieren. G2

Senyal que t'estima. D1, 14 anys.

Que un chico me diga algo, y que él muestre un poco de celos está bien. Eso significa un poco que le importo. D13, 15 anys.

D'alta banda, hi ha algunes noies que, si bé entenen que la gelosia és pràcticament inherent a les relacions, qüestionen que sigui necessàriament positiva. Algunes d'elles creuen que determinades actituds que es generen com a conseqüència de la gelosia poden ser negatives i suposar un control obsessiu sobre l'altra persona.

¿Los celos son una señal de amor? Depende del tipo de celos, porque hay gente que se vuelve loca y es muy posesiva. ¿Cuáles son los celos obsesivos y locos? Que quiere saber dónde vas y con quien vas, con quien te juntas, a qué hora vuelves...G2

Un altre dels mites que es plantejava a les noies era el de la mitja taronja. La gran majoria de les noies s'oposen a aquesta idea. Pràcticament totes creuen que no existeix una mitja taronja per cada persona, que l'amor no sempre és fantàstic i que no existeix una única persona perfecte per cada una.

Nada dura para siempre, a lo mejor yo estoy con una persona y a lo mejor llevamos años y a lo mejor quiero explorar algo nuevo, ya te cansas de lo mismo, a lo mejor no es lo que esperabas... y vas conociendo a gente nueva que a lo mejor te... por eso digo, nada es para siempre, todo se acaba en esta vida. G2

Si bé asseguren pràcticament per unanimitat que no existeix una única persona perfecta per cada una i, per tant, qüestionen aquest mite de l'amor romàntic de forma força rotunda, no hi ha tanta unanimitat amb l'afirmació "l'estat ideal d'un home o d'una dona és estar amb parella, si no, sempre falta alguna cosa". Per una banda, algunes noies asseguren que efectivament aquesta idea és correcta i que elles estan completament d'acord amb la frase.

¡Si no tienes novio te sientes como una puta mierda y si tienes novio eres la chica más feliz del mundo, y ya está! G1

Jo hi estic totalment d'acord perquè tenir parella porta felicitat. G1

D'altra banda, hi ha noies que asseguren que la felicitat no depèn únicament del fet de tenir parella i que efectivament pots ser feliç encara que no en tinguis.

Quizás estas con alguien y luego lo dejas y quieres estar sola una tiempo para reflexionar y quizás te das cuenta que [estás] mejor sola que mal acompañada. G2

El següent tema que es va plantejar a les noies va ser si l'amor implica necessàriament patiment. Pràcticament de forma unànime, les noies responen que sí, que l'amor va de la mà del patiment i, fins i tot, asseguren que no existeix amor sense patiment. Les noies expliquen que les situacions que generen patiment són les discussions de parella, el fet d'estar enamorada d'algú que no et correspon o bé que la relació acabi. D'altra banda, hi ha moltes noies que relacionen el patiment amb la gelosia:

Me paso el día sufriendo, me cago en la puta. Estoy hasta los cojones que se acerquen a mi novio. Si no se acerca una se acerca otra. Estoy muy celosa y estoy hasta el puto coño. G1

Davant l’afirmació “Si hi ha amor verdader, el sexe entre la parella sempre és fantàstic”, algunes noies hi estan totalment d’acord i asseguren que:

Si estàs enamorada i fas el sexe, no fas el sexe, fas l’amor i sents l’amor. T’ho passes bé. G1

Tanmateix, la majoria de les noies asseguren que l’equació no és tan senzilla i que estar enamorada no significa directament que el sexe sigui perfecte. Així, algunes noies asseguren que es pot estar enamorada però no ser compatible sexualment. D’altra banda, hi ha noies que creuen que pot ser que no hi hagi amor, però que en canvi el sexe sigui igualment fantàstic.

[Puede] que estés con un chico, que no le quieras pero que te atraiga mucho y que el sexo funcione muy bien, pero no le quieres. G2

En aquesta mateixa línia, les noies diferencien dues situacions diverses. Per una banda parlen de les relacions sexuals que tenen lloc en el sí d’una relació sentimental en la qual hi ha amor i, per l’altra, de relacions sexuals que poden tenir lloc sense que necessàriament hi hagi amor. Una de les noies ho explica així:

Yo creo que son sensaciones diferentes... estar con alguien o estar con una persona que quieres realmente. Si lo haces con un chico que te gusta, es placer y deseo, pero si lo haces con un tío al que quieres, es place, es amor y todo eso. G2

Una alta situació que es va plantejar a les noies va ser el fet de que la parella sabés en tot moment on era i què estava fent. Davant aquesta afirmació, les respostes són diverses. Algunes asseguren que està bé que la teva parella sàpiga què fas i on ets, però sense pressionar ni atabalar:

Sí que està bé que sàpiga on estem, què estem fent, però cada rato agobia una mica. Has de tenir el teu espai i ell també el seu espai. És el respecte, no? Però això no vol dir que no pot trucar-te. G1

També hi ha vegades que necessito el meu temps, necessito pensar, relacionar-me amb l’amiga, estar més temps amb l’amiga. Hi ha vegades que m’agobia. D3, 17 anys.

D’altres asseguren que el fet de que la teva parella sàpiga què fas i on ets en tot moment és bàsicament control, un control que s’entén de forma negativa i perjudicial.

Tu pareja, por mucho que estéis enamorados, no tiene que saber todo en todo momento. G2

[Si supiera qué hago y dónde estoy en todo momento] sería un controlador ¡[y a mi] no me controla ni mi padre! G2

Finalment, als grups de discussió es va plantejar la situació següent “si estàs enamorada no pots sentir-te atreta per altres persones. Si et passa és que en realitat no estimes tant a la teva parella”. Davant d’aquesta afirmació, les respostes de les noies també són diverses. Per una banda, algunes noies asseguren que l’afirmació és certa i que si estàs enamorada no pots sentir-te atreta per altres persones, reproduint d’aquesta manera el mites de l’exclusivitat.

Yo creo que sí estás enamorada de la otra persona, y la quieres mucho y tal, no puedes pensar en otra persona. G2

D'altra banda, altres noies asseguruen que l'afirmació no és certa i que pots estar enamorada de la teva parella i sentir-te atreta per altres persones.

Aunque estés enamorada, si ves a un tío que está bueno, pues está bueno. Porque digas que está bueno no es que no estés enamorada. G1

En general es comprova que, si bé la majoria de les noies sí que reproduïxen alguns dels mites de l'amor romàntic sobretot en temes relacionats amb la gelosia i el control com a mostra d'amor, moltes d'altres tenen un discurs que qüestiona aquests mites. No obstant, caldria comprovar que efectivament el discurs sigui coherent amb les seves relacions diàries. Segons els resultats d'aquesta recerca, la majoria de les noies que tenen parella es troben en relacions pocs sanes, dependents i en les quals els mites de l'amor romàntic estan a l'ordre del dia. Tanmateix, caldria una recerca més exhaustiva d'aquesta realitat que permetés conèixer millor les característiques i dinàmiques de les relacions afectives i sexuals de les noies joves tutelades.

4. Violència i noies tutelades

4.1. Com s'entén la violència?

Amb l'objectiu de conèixer com les noies tutelades entenen el fenomen de la violència, se'ls hi va demanar que el definissin. La majoria de les noies fan referència, d'entrada, a la violència física, essent aquesta la més fàcilment identificable per elles. Tal i com il·lustren les cites següents, a l'hora de definir el terme violència, moltes noies recorren o bé a sinònims (com maltractament) o bé a exemples d'accions violentes (pegar):

Pos violència amb maltracte, amb una parella pos que l'home pega a la dona, pues això és violència. D1, 14 anys.

Maltractament. Físic, pegar i no sé... D4, 13 anys.

Si bé en general, les noies no vinculen les seves definicions de violència a l'esfera determinada en la qual aquesta pot tenir lloc (com la família o la parella, per exemple), sí que és cert que en un parell de casos, les noies relacionen i assimilen violència amb violència masculista.

És important destacar que moltes noies, apart d'esmentar la violència física, també inclouen en la seva definició referències a la violència psicològica. En fer-ho, combinen tant les referències a actes concrets de violència, com definicions més genèriques i transversals del fenomen com, per exemple, el fet de ferir o fer mal algú, el no respecte a la teva voluntat i/o llibertat:

¿Qué es para ti violencia? Cualquier tipo de acción, tanto verbal como física, que ofenda a una persona o que le haga daño en algún sentido. Porque tanto es pegar como insultar. Es maltrato igual. D10, 16 anys.

Pues...Son muchas cosas, ¿sabes? A veces física, psicológicamente...es esto: psicológicamente y físicamente. Por ejemplo en mi caso, lo veo más doloroso de cabeza que lo físico. Me cuesta más, ¿sabes? Porque de esto ya me he curado, ya estoy bien...pero la cabeza ¿qué? Está hecha polvo. O sea que el daño en el físico, se cura...pero en la cabeza...cuesta... D17, 18 anys.

Violencia es también cuando tienes que hacer cosas en contra de tu voluntad, cuando alguien te pone la mano encima, te insulta o te menosprecia, porque nadie tiene derecho a faltarte y no sé... D8, 18 anys.

Tal i com es desprèn d'algunes cites anteriors, moltes noies en la pròpia definició ja inclouen referències a l'impacte que té la violència sobre elles mateixes, sobretot en l'àmbit emocional. Per últim, algunes (poques) noies fan referència de forma explícita o bé implícita a la violència sexual. Cal dir, però, que en alguns casos les noies només incorporen la violència sexual a les seves definicions després d'haver estat discutint sobre el tema i, fins i tot, d'haver compartit les seves pròpies experiències de violència i abusos sexuals. El fet que la violència sexual no sorgeixi de forma directa pot posar de manifest el fet que la violència sexual continua essent un tabú, tan per les noies tutelades com per la societat en general, i que encara hi ha moltes dificultats a l'hora de posar-hi nom i parlar-ne obertament.

Per tal de poder aprofundir en les concepcions i identificació per part de les noies del fenomen de la violència, es van presentar un seguit de frases que descriuen situacions violentes de diversa gravetat (violència física, sexual i psicològica en l'àmbit de la parella, familiar i social/comunitari) amb l'objectiu de discutir-les amb cada noia. Un dels primers resultats de les converses amb les noies és les reticències que mostren moltes d'elles en definir com violència accions clarament discriminatòries cap a les dones. En aquest sentit, sobretot en l'àmbit de la parella, moltes de les situacions exposades, les quals suposen una violació de la llibertat, voluntat i autonomia individuals (per exemple, prohibició de dur una determinada roba o gelosia al parlar amb altres nois o noies) no són reconegudes com a violència per part de les noies, sinó com a "control", "falta de confiança", "forma de ser" o "masclisme". Tanmateix, diverses noies sí que reconeixen que si aquestes discriminacions tenen lloc, és fàcil que acabin derivant en una relació de violència; així doncs, algunes noies reconeixen l'espiral de violència i ho expressen així:

És que si comences amb això dient "tu no pots fer això, no pots fer això" i acabes esgarrant-li la vida. Comences amb una simple tonteria "ai, perquè et fiques això?" i llavors li acabes no deixant-l'hi fer res. D6, 13 anys.

De tota manera, tal i com s'ha exposat al segon epígraf d'aquest capítol, la majoria de les noies entrevistades tenen relacions de parella abusives, de manera que tot i que en abstracte poden identificar situacions desiguals com a discriminatòries i possibles desencadenants de futures situacions violentes, a la pràctica, majoritàriament normalitzen aquestes pràctiques com a fet intrínsec en les relacions de parella, incloses les seves.

4.2. Experiències de violència

Desgraciadament, les noies tutelades són víctimes i supervivents de llargues i dures històries de violència. Violències de tot tipus ocorregudes en diversos àmbits. Així, les noies entrevistades han patit violència física, psicològica i sexual. En diversos casos les noies han patit més d'un tipus de violència, ja sigui perquè es donaven de forma conjunta i indescartable per part d'un/a mateix/a agressor/a, o bé perquè han patit violència per part de diverses persones al llarg de la seva vida. En la majoria dels casos, la violència s'ha patit a l'àmbit familiar, per part dels pares, padrastres, tiets, avis o també de les mares.

Tu recordes alguna situació teva violenta? Sí... moltes. De quins tipus? De tot. Si jo vaig vindre aquí al centre era per això.... Jo he sigut de les que ho ha viscut de primera mà... jo què sé, que ma mare arribava un dia i així per així, em pegava, m'agafava i em tirava i em deixava inconscient, saps? D4, 13 anys.

Yo estoy aquí [en el centro] porque mi padrastro abusó de mí. Me quitó la virginidad cuando tenía los 12 y siguió, siguió, siguió, siguió... mentía cada año para que yo no lo denunciara, pues cada año se inventaba una nueva historia. D9, 16 anys.

Molt de menyspreu, sempre em deixava en ridícul amb la gent...Jo sempre li deia "si no vols tenir una filla, perquè la pareixes? D5, 18 anys.

També s'han recollit experiències de noies patides a l'àmbit de la parella, la majoria casos de violència lleu o de "micromasclismes" però amb un cas de violència molt greu que s'exposa a continuació:

También me hacía psicología de esta... (...)También te dicen que no vales para nada, que eres inútil, que sin ellos no eres nada, que encima que él te está soportando... sí, sí, también. (...) Por ejemplo yo a veces me quedaba a dormir con él, cuando ya tenía barriga grande [estaba embarazada], y pues yo no quería hacerlo porque me dolía, porque... y a veces tenías que hacerlo porque él quería. Y si no lo hacías, a me decía "¿y qué pasa que me has puesto los cuernos y no quieres que te lo note y por eso no quieres?" Y entonces tú decías "pues no, mira, te lo demuestro" como para mostrarle. (...) Primero te empuja, luego te da una hostia, luego te coge del pelo, luego te escupe...D8, 18 anys.

Finalment, també s'ha recollit una experiència de violència en l'àmbit escolar/social. Concretament, es tracta d'un cas de bullying. Aquesta experiència de violència, tal i com descriu la pròpia noia, posa de manifest la intersecció de diversos factors de desigualtat:

En mi colegio yo sufrí que me marginaban y... me hacían bullying. Esos cinco años los pasé mal. Empecé en sexto en un colegio de estos de pijos, porque era de pago, y eran pijos y todos... claro, yo era ahí la única negra y ya te empezaban... era un poco raro... y empezaban a que te escupían al suelo, luego ya de escribir en las pizarras, de poner tu cara, o dibujarte en un papel e irlo pasando y que toda la clase se esté riendo de ti y tu no sabes porque, y cosas de esas. Incluso... buf, es que me empiezo a acordar y... te lo juro, no sé porque pero me sabe más mal eso que la violación de mi padrastro. Me sabe más mal porque me toca más, porque es el hecho de que... me da rabia, sabes? [es posa a plorar]... no solamente soy yo, hay

más personas que están pasando por lo mismo... sabes? Y no se lo merece, son personas. Por muy rico que tú seas, por muy blanco que tú seas, por mucho dinero que tengan tu padres, tu no... no tienes razón para tratar así a otra persona, por muy negra que sea, por muy pobre que sean sus padres. Porque tú, por muy rico que eres, no te das cuentas que esa persona ya está sufriendo... ¿por qué la vas a hacer sufrir más? D9, 16 anys.

El fet que la violència s'hagi perpetrat contra nenes i noies menors d'edat i, normalment, dins de l'àmbit familiar, el qual és un àmbit privat i de difícil accés, fa que en la majoria dels casos hagin estat experiències de violència de llarga durada (diversos anys). Això ha generat impactes diversos i severs sobre les noies. D'una banda, la majoria de noies han viscut situacions de molta indefensió, de soledat, de por i d'impotència durant llargs períodes de temps. D'altra banda, com que moltes noies han viscut maltractaments des de molt petites, han estat normalitzant la violència com a forma de relació i comunicació habitual dins la família, sense identificar-la com a tal fins que han sigut més grans. En aquest sentit, diverses noies relaten que han patit la violència des de sempre, però que ho vivien com quelcom normal fins que van ser més grans i van començar a anar a cases d'amigues, on van adonar-se que en altres famílies la violència no era la forma habitual de relacionar-se.

Es que no sé... también vivimos esto [violencia por parte del padre hacia ellas y hacia su madre] desde chiquitas y nos pensamos que era lo normal todo eso... que era... luego fuimos relacionándonos con otras personas, íbamos a casa de amigos y veíamos que eso no pasaba... (...) era como normal, nuestra forma de vida. D11, 14 anys.

De fet, és important ressaltar que la família és un agent de socialització molt important i, per tant, el fet de néixer i créixer en un entorn familiar violent pot haver tingut un impacte en la normalització de la situació de violència que patien i, en alguns (pocs) casos, que poden patir en l'actualitat o en el futur. En aquest sentit, algunes noies associen l'exercici de la violència amb el fet d'haver-ne patit anteriorment. D'alguna manera, hi ha noies que verbalitzen que patir i normalitzar la violència pot desencadenar en l'exercici d'aquesta.

Mi padre se tuvo que ir de casa y le pusieron una orden de alejamiento contra él. Y nos quedamos con mi madre, pero mi madre también nos trataba mal. (...)Mi madre es que también ha sido maltratada por sus padres... y bueno, mi abuelo le violaba y eso desde pequeña... yo creo que se acostumbró a esa forma de vida y... no sé... D11, 14 anys.

Yo creo que aquella persona que agrede a una mujer o a otra persona, lo hace porque anteriormente a él también se lo han hecho, y creo que lo ve como algo que es habitual... no sé, a mí nunca se me pasaría por la cabeza maltratar a nadie si a mí no me lo han hecho. D7, 17 anys.

En relació a les pròpies experiències de violència i les sensacions i reaccions que elles tenien, les noies asseguren que la violència feia que se sentissin completament desorientades, sense saber on anar ni a qui poder demanar ajuda.

És complicat pensar que, per exemple, una persona que sigui família teva pugui arribar a fer-te coses que... que mai se't passen pel cap... el dia que et passa no saps ni què fer, no saps com dir-li a altres persones que t'ajudin. A vegades penses, és una vegada i ja està... però a mesura que passa el temps t'adones que això realment et fa mal, però que tampoc... no saps com dir-ho a les altres persones perquè et puguin ajudar. D7, 17 anys.

De fet, moltes de les noies entrevistades no havien explicat a ningú l'experiència de violència fins que algun fet va desencadenar l'activació de protocols de seguretat per part dels serveis públics, la intervenció de la DGAIA i, finalment, l'ingrés a un centre. En d'altres casos, les noies van recórrer a amigues o a familiars. És important apuntar que en alguns casos en els quals les noies van demanar ajudar a la família, la resposta que van trobar va ser la negació dels fets i el no suport. Aquest element és viscut de forma molt dolorosa per les noies i les porta al desconcert.

Me dolían las dos partes, la parte que me estaban haciendo el dolor pero todavía me dolía más que mi padre no se lo llegara a creer... o sea, intentar explicarle a tu propio padre que un familiar tuyo... (...) y que no le dé importancia o que diga "es imposible que te esté haciendo esto", es complicado, ¿sabes? Es duro, ¿sabes? D7, 17 anys.

Yo le digo a mi madre un día que me ha tocado el culo, mi madre ¿qué hace? En vez de hacerme caso y escucharme, se enfada rápido y se va con mi padrasto (...) Y se lo cuento y no me hace caso... qué es eso? desde ahí no he vuelto a confiar. Encima le vi que era alcohólica...bueno, es. (...)Y ya no volví a confiar... D17, 18 anys.

De fet, com que la majoria de les noies va viure la situació de violència des de la indefensió, la por i la desorientació, quan se'ls hi pregunta quin tipus d'ajuda o de suport podria ser útil per altres noies en la mateixa situació, elles fan referència a la manca d'informació que hi ha sobre què pots fer i on anar, però insisteixen en la importància de parlar i de posar fi a la situació de violència, fins i tot marxant de casa.

Sincerament, que tingue el valor de fer el que tingue que fer. Que si veu que se n'ha d'anar, se n'ha d'anar. Que tingui el valor. És el que jo sempre dic, sons pares ja han viscut la vida, tu la tens de viure i ells no són qui per no deixar-te-la viure. I que ho faci abans de que no sigui massa tard. Ni esperar veure el límit, perquè quan arribes a límit després les conseqüències són tan grans que costa alleugerar-les, saps? És això. (...)Jo tampoc coneixia sincerament... la informació sobre els centres no n'hi ha... no hi ha informació D5, 18 anys.

La cuestión es no quedarse callada, sé que hay veces que es mejor quedarse callada, pero no todo en esta vida se tiene que llegar a aguantar, sabes? A veces es mejor hablar. Y si el hecho de poder hablar con una persona u otra te puede ayudar, es mejor que lo hagas. Si no hablas tú, nadie va a hablar y vas a seguir aguantando, aguantando,...D7, 17 anys.

4.3. Impactes de la violència

El fet de patir experiències de violència severes en una edat tan fràgil com la infantesa o l'adolescència, de llarga durada i, en la majoria dels casos, per part de persones de la pròpia família, ha tingut impactes molt importants i negatius en les noies: sobretot, emocionalment, en la seva forma de relacionar-se i en les seves relacions socials (especialment amb els homes, amb la família i amb les persones adultes en general).

Els impactes de la violència patida s'allarguen en el temps i, fins i tot anys després d'haver patit les agressions i els abusos les vides de les noies continuen marcades per aquests fets. Les experiències de violència generen molt dolor així com sentiments de culpa, vergonya, tristesa, manca d'autoconfiança, desorientació i sensació d'injustícia que són encara avui molt presents en el dia a dia de les noies.

Tristesa, que se tanca. Necessites tancar-te. No ets... allò que dius "ai, me'n vaig a fer un tomb", no, vols esperar més. Tancat. Jo era així quan vaig entrar aquí. Era més...No sortia per res. Tot el contrari, m'obligaven a sortir. No sortia. Era molt "vull fer la meua". No tens confiança, saps? (...). O quan t'aixequen la veu ja penses lo pitjor...D5, 18 anys.

Muy triste. Ha llegado un momento en que me quería matar, porque no podía más. Todo lo malo que te puedas imaginar, me pasó en ese momento. (...) Me da vergüenza de que me haya pasado eso. (...)Yo no sé cómo lo conté...porque...ahora lo veo que es una violación, antes lo veía como que...tenía que hacer esto. (...) me han comido tanto la olla que sentía que era yo que era culpable, no ellos. Y bueno ahora he visto que la culpable no soy yo....pero tarde...no sé. D17, 18 anys.

Me ha costado el volver a tener relaciones con los hombres. El confiar y... el confiar en otras personas... al conocer a la persona y que te pueda llegar a hacer esto, que te hace pensar que una persona que no conoces de nada no te pueda... D7, 17 anys.

De tota manera, tot i la fragilitat emocional en que es poden trobar encara algunes de les noies entrevistades, és important subratllar que la majoria d'elles han desenvolupat estratègies de resiliència que els han permès sobreviure i fer-se més fortes. En aquest sentit, les seves paraules denoten dolor però fortalesa, molta maduresa per l'edat que tenen i ganes de deixar enrere les experiències viscudes.

¿Positivo? Pues sí, en verdad te hace más fuerte. Te hace más fuerte, en verdad cuando abres los ojos te dan más ganas de luchar por lo que quieres. Y también te da el privilegio de poder entender y ayudar a otras personas que se puedan encontrar en esa situación y necesitan saber que le aconsejen y todo...D8, 18 anys.

He adquirido una característica, que ahora soy más fuerte, yo me siento que soy más fuerte. (...)Yo con esto que me ha pasado, he aprendido a ser más fuerte y que me pasan cosas y no me derrumbo. Me ha pasado esto y es ya de... ¿algo más fuerte que me pase? Yo que sé, pues que se me muera toda la familia... ya no puedo pensar en otra cosa que me puede hacer sufrir más. D9, 16 anys.

Lo único que creo que he sacado de bueno, porque de esto no se puede sacar nada bueno, es que veo que hay muchas chicas que se quejan de los padres, y tienen una vida bastante buena...y yo pienso, que he tenido una vida mucho peor...y no se tienen que quejar porque lo tienen todo. D10, 16 anys.

4.4. Posicionament vers la violència

Un altre dels elements abordats a les entrevistes ha estat el del posicionament cap a la violència, per tal de conèixer si les noies, després d'haver viscut experiències de violència durant la seva vida, consideren que la violència pot estar, en algunes ocasions, justificada. Els posicionaments entorn aquest tema són bàsicament de dos tipus. D'una banda, hi ha un conjunt de noies que tenen interioritzat el fet que la violència pugui ser una resposta davant d'actituds inadequades:

A vegades sí... a vegades hasta que no li pegues, pues no... no ho aprendrà. A base de càstigs... pues li pegues una vegada i que aprengui. D1, 14 anys.

Si em pega és perquè té alguna raó... si no, no... (...) No... si has fet alguna cosa malament, li donaria la raó, si no, no D3, 17 anys.

I, d'altra banda, hi ha un grup de noies més nombrós que considera que la violència mai pot estar justificada.

No, mai. Ni per un motiu ni per l'altre. La violència ha sigut l'últim recurs. Sempre has de parlar abans d'actuar, o pensar abans d'actuar. D6, 13 anys.

En el caso del maltrato de género no está justificado. Puede pasar porque hombres son muy machistas o celosos o posesivos y la mujer no tiene la culpa que él sea así. D10, 16 anys.

En paral·lel, també es va voler conèixer si les pròpies noies exerceixen o han exercit violència. Algunes noies reconeixen que en ocasions han estat violentes, tot i que algunes verbalitzen que la violència s'ha produït com a reacció a accions violentes prèvies.

És la mania que tenia abans cada vegada que me deien alguna cosa començava a pegar cops de puny a la paret (...)Jo sóc molt tranquil·la però quan se me crusen los cables... Començo a insultar, començo a pegar D3, 17 anys.

Sí sí, si m'enfado molt pos li crido segur, aunque sigue sense voler a la persona més estimada del món li cridaré igualment. *I després si te n'adones?* Pues vaig a demanar-li perdó. D6, 13 anys.

De totes maneres, algunes noies que reconeixen haver exercit accions violentes, també reconeixen que no està bé i que cal evitar-ho:

Sí, que mai has de recórrer a la violència. Sempre has de parlar i si veus que estàs nerviós o algo, pues marxes o surts a prendre l'aire, però no a la violència. D6, 13 anys.

B. Les percepcions i experiències dels i les professionals

1. Les noies vistes pels i les professionals

Un dels primers elements plantejats pels i les professionals és que les noies que viuen als centres residencials són molt diverses i que és impossible definir un únic perfil. Cada una d'elles té la seva pròpia història i les seves pròpies experiències i, per tant, és impossible generalitzar i crear una llista tancada de característiques que defineixin les noies que viuen en centres residencials.

Tot i això, els i les professionals asseguren que sí que és cert que la gran majoria de les noies que viuen als centres han experimentat històries de violència i que totes s'han trobat en una situació de desemparament. Com a conseqüència d'aquestes experiències, la gran majoria de les noies tenen dificultats per crear relacions de confiança amb altres persones i, especialment, amb les persones adultes. A més, el fet d'haver patit violència té un impacte important en l'esfera emocional i, com a conseqüència, un impacte també en les actituds i comportaments de les noies.

Algunes de les professionals assenyalen que hi ha hagut un canvi en relació als perfils de les noies. En aquest sentit, algunes professionals asseguren que s'estan trobant amb molts més casos d'abús sexual i de noies amb problemes de salut mental.

En relació a les expectatives de les noies en relació al seu futur un cop abandonin els centres (quan fan 18 anys), la gran majoria de professionals asseguren que es tracta d'un tema complicat i que genera molt estrès a les noies. Els i les professionals afirmen que per tal de poder pensar en el seu futur, les noies primer han de poder ordenar el seu passat. Dit d'una altra manera, les noies han d'assimilar tot el que els hi ha passat, entendre el present i aleshores treballar per construir el seu futur. Els i les professionals asseguren que, en general, les noies tenen dificultats per imaginar el seu futur. La gran majoria es senten insegures i tenen unes expectatives vitals pobres. Tanmateix, algunes professionals asseguren que algunes noies saben perfectament el que volen: "un vida normal", tenir la seva pròpia família, casa seva i la seva feina.

Per tal d'obtenir aquest objectiu, a la gran majoria dels centres es treballen intensament qüestions relacionades amb l'autonomia de les noies. Els i les professionals apunten que és molt important preparar a les noies per viure al "món real". Algunes professionals asseguren que s'ha de preparar a les noies per "estar soles" i, per tant, ajudar-les a tenir eines i recursos suficients per viure una vida independent i autònoma.

Els i les professionals consideren que existeixen poques diferències entre els nois i les noies que viuen als centres residencials. Algunes de les professionals creuen que els nois expressen les seves emocions d'una forma molt més física, a través del contacte i el moviment. En canvi, asseguren que les noies expressen les seves emocions i sentiments a través de la paraula. Aquesta diferència pot ser fruit d'un procés de socialització sexista a través del qual els nois i les noies aprenen a expressar sentiments i emocions de forma diferenciada.

2. Les percepcions dels i les professionals sobre les experiències de violència de les noies

Al preguntar sobre la prevalença de les experiències de violència entre les noies que viuen als centres, la gran majoria de professionals asseguren que entre un 70% i un 90% de les noies tutelades han patit algun tipus de violència (física, psicològica i/o sexual) al llarg de les seves vides. En la gran majoria de casos, la violència ha estat exercida per un o una familiar. Els i les professionals afirmen que, en la gran majoria de casos, les noies normalitzen la violència patida. Algunes noies no han experimentat altres formes alternatives de comunicació i relació i, per tant, assumeixen la violència com quelcom normal i acceptable. Tanmateix, dins dels centres hi ha un treball intens de desnaturalització de la violència i de demostració de formes alternatives de relació.

En relació a l'impacte que la violència té sobre la vida de les noies, els i les professionals expressen que té un impacte devastador sobre la vida de les noies. En la gran majoria dels casos, les noies tenen una baixa autoestima, se senten avergonyides i fins i tot responsables de la violència patida i del fet d'haver de viure al centre.

Un altre element interessant sorgit al llarg de les entrevistes amb els i les professionals va ser si les noies verbalitzaven i compartien les seves històries de violència. La gran majoria de professionals asseguren que les noies tenen dificultats per explicar-les. En alguns casos les dificultats venen perquè les noies no han tingut suficient temps per processar i entendre el que els hi ha passat. En d'altres ocasions les noies se senten avergonyides i no gosen compartir-ho. Els i les professionals asseguren que d'altres vegades les noies comparteixen les seves històries de forma pràcticament accidental o espontània. D'aquesta manera, les noies poden estar parlant de qualsevol altra cosa i de sobte compartir la seva història. Els i les professionals asseguren que és necessari crear forts vincles entre les noies i els i les professionals per tal de crear un clima de confiança que permeti a les noies compartir les seves experiències. Algunes professionals asseguren que algunes noies no expliquen les seves històries a través de les paraules, sinó que expressen els seus sentiments i emocions a través de les seves actituds i comportaments diaris.

En relació a la possibilitat de que les noies comparteixin la seva història amb la resta de noies del centre, els i les professionals asseguren que es tracta d'un fet poc probable. Creuen que la gran majoria de les noies té problemes per confiar amb altres persones. Algunes noies tenen por de ser jutjades o bé que les altres persones els hi facin mal i, com un mecanisme de defensa, prefereixen no parlar del seu passat.

Pel que fa a les relacions afectives i sexuals que les noies estableixen, els i les professionals mostren certa preocupació. Asseguren que la majoria de noies inicien relacions poc sanes i no igualitàries i basades en el control i la gelosia i, fins tot, amb dinàmiques de violència. Els i les professionals asseguren que, en la gran majoria de casos, les noies es veuen immerses en aquest tipus de relacions (fins i tot sabent que són perjudicials per elles mateixes) com a conseqüència de la manca de suport emocional i d'amor que han viscut. Davant d'aquesta

realitat, els i les professionals mostren preocupació i insisteixen en la necessitat de treballar aquest tema i portar a terme activitats de prevenció de la violència.

3. Necessitats i dificultats dels i les professionals

En relació a les necessitats i dificultats que els i les professionals troben en el seu dia a dia, totes elles asseguren que el que necessiten és temps: temps per poder treballar millor amb les noies i temps perquè les noies puguin decidir el seu futur. La gran majoria de professionals asseguren que han de treballar contrarellotge ja que quan les noies fan els 18 anys han d'abandonar el centre. És cert que hi ha algunes situacions excepcionals en les quals les noies poden estar-se més temps al centre o bé ser transferides a pisos per persones ex-tutelades. Tanmateix, tal i com s'ha apuntat, aquest són casos excepcionals i la gran majoria de les noies han d'abandonar el centre sense estar realment preparades per viure soles.

Algunes professionals expressen que en algunes ocasions se senten impotents i que no és gens fàcil treballar amb les noies. Altres professionals asseguren que és essencial definir molt clarament el seu rol com a professionals.

Un altre element que apunten és que la coordinació entre els diversos recursos és essencial per tal de millorar l'atenció i el treball que es fa amb les noies. A més, també asseguren que és molt important tenir una supervisió externa. És a dir, un suport professional extern que faci un seguiment de la feina feta pels i les professionals dins dels centres. La supervisió externa és un recurs molt valuós per totes aquelles professionals que treballen amb persones.

La gran majoria de professionals asseguren que els encanta la seva feina i que, tot i que es tracta d'un lloc de feina ple de reptes i dificultats, aprofiten precisament aquestes dificultats com una oportunitat per aprendre i millorar el treball diari amb les noies.

IV APUNTS FINALS

L'objectiu d'aquest apartat final és apuntar, de forma resumida, alguns dels resultats més destacats obtinguts en el treball de camp portat a terme a Catalunya en el marc del projecte Empowering Care.

En primer lloc, i en relació a les experiències de les noies tutelades als centres residencials, és important anotar que totes elles descriuen la seva entrada a un centre com una experiència molt difícil. En general, les noies relacionen l'inici de la seva vida al centre residencial amb sentiments com la soledat, la tristesa, la vergonya, l'enyorança o la desorientació.

En aquest sentit, un dels aspectes que les noies valoren més negativament és la dificultat que va suposar el fet d'haver de trencar amb la seva vida, amistats, família i escola de fins aleshores, conèixer a les noves companyes i fer-se un lloc al grup així com assimilar que el centre havia de convertir-se en la seva nova casa. Altres aspectes valorats negativament són la sensació de poca llibertat i autonomia i les dificultats pròpies de la convivència amb altres noies.

Tot i la duresa inicial i la valoració negativa d'alguns aspectes relacionats amb el funcionament i la vida als centres, la majoria de les noies, després d'un període d'adaptació (que varia en cada cas) valora positivament la seva vida al centre. Algunes d'elles identifiquen el centre com un espai de protecció. I la major part d'elles valora molt positivament el suport i ajuda rebuda per part de les i els professionals que treballen als centres.

Pel que fa a les relacions socials, i concretament a les relacions familiars, les narratives de les noies mostren gran diversitat de situacions que van des del contacte pràcticament diari a la inexistència de cap mena de vincle familiar. En general, les noies compten amb unes estructures familiars poc sòlides. D'altra banda, i en relació a les relacions d'amistat, existeix també gran diversitat de situacions. Algunes noies asseguren tenir un grup d'amigues i amics amb qui comptar mentre que d'altres noies que asseguren que l'entrada al centre va suposar la pèrdua de qualsevol vincle d'amistat. Finalment, pel que fa a les relacions de parella, la principal conclusió que es pot extreure del treball de camp és que la gran majoria de les noies que tenen parella reproduïen dinàmiques de relació poc sanes, basades en la dependència i el control i que reproduïen de forma pràcticament sistemàtica mites de l'amor romàntic. En l'anàlisi d'aquest fet, però, és imprescindible tenir en compte factors relacionats amb les trajectòries de vida de les noies tutelades. Així, cal considerar, d'una banda, que en molts casos, en el sí de les seves famílies, les noies tutelades han viscut i, sovint, normalitzat models de relacions sentimentals poc saludables i abusives. D'altra banda, degut al maltractament i/o buit afectiu i emocional que han rebut per part de les seves famílies, moltes noies tenen la necessitat de cercar i establir vincles afectius amb algú, i aquest algú sovint és una parella amb la qual s'estableix una relació no igualitària; una parella de la qual no es qüestiona pràcticament res i s'accepta quasi tot, fins i tot agressions psicològiques, físiques o sexuals.

Tot i la prevalença i persistència de relacions de parella basades en la dependència i el control, és interessant apuntar que algunes de les noies entrevistades (algunes amb parella i d'altres sense) són capaces d'identificar alguns elements que poden constituir senyals d'alarma. En aquest sentit, les noies són capaces d'identificar determinats elements nocius i veure'n les conseqüències que aquests poden arribar a tenir en un futur.

Un altre dels objectius de la recerca era conèixer l'imaginari de les noies en relació a les percepcions i els rols de gènere. A partir de les converses amb les noies es comprova que en els seus discursos es produeix una reproducció d'estereotips sexistes que situa a les dones en una posició social fortament sexualitzada i desvaloritzada. Tot i la presència important d'estereotips sexistes que reproduïen i reforcen un imaginari social fortament patriarcal, és interessant apuntar que algunes noies qüestionen, per exemple, que nens i nenes rebin una educació diferenciada i desigual.

En relació a les percepcions de les noies sobre l'amor i les relacions de parella, és important apuntar que la gran majoria de les noies reproduïen uns discursos entorn l'amor que normalitzen relacions de parella basades en mites de l'amor romàntic-patriarcal en les quals s'entén el control i la gelosia com a mostres d'amor.

En relació a la violència, que era un dels temes centrals de la recerca, és interessant apuntar que al preguntar a les noies sobre què entenen elles per violència, la majoria fan referència, d'entrada, a la violència física, essent aquesta la més fàcilment identificable per elles. A l'hora de definir el terme violència, moltes noies recorren o bé a sinònims (com maltractament) o bé a exemples d'accions violentes (pegar). És important destacar que moltes noies, apart d'esmentar la violència física, també inclouen en la seva definició referències a la violència psicològica. En fer-ho, combinen tant les referències a actes concrets de violència, com

definicions més genèriques i transversals del fenomen com, per exemple, el fet de ferir o fer mal algú, el no respecte a la teva voluntat i/o llibertat. En últim lloc, és important apuntar que només molt poques noies fan referència de forma explícita o bé implícita a la violència sexual. Cal dir, però, que en alguns casos les noies només incorporen la violència sexual a les seves definicions després d'haver estat discutint sobre el tema i, fins i tot, d'haver compartit les seves pròpies experiències de violència i abusos sexuals. El fet que la violència sexual no sorgeixi de forma directa pot posar de manifest el fet que aquest tipus de violència continua essent un tabú, tan per les noies tutelades com per la societat en general, i que encara hi ha moltes dificultats a l'hora de posar-hi nom i parlar-ne obertament.

En relació a les pròpies experiències de violència de les noies entrevistades, és important apuntar que totes les noies han estat víctimes de diversos tipus de violència (física, psicològica i/o sexual). En la gran majoria dels casos la violència ha tingut lloc durant llargs períodes de temps i ha estat exercida per un membre de la família.

El fet que la violència s'hagi perpetrat contra nenes i noies menors d'edat i, normalment, dins de l'àmbit familiar, el qual és un àmbit privat i de difícil accés, fa que en la majoria dels casos hagin estat experiències de violència de llarga durada (diversos anys). Això ha generat impactes diversos i severos sobre les noies. D'una banda, la majoria de noies han viscut situacions de molta indefensió, de soledat, de por i d'impotència durant llargs períodes de temps. D'altra banda, com que moltes noies han viscut maltractaments des de molt petites, han estat normalitzant la violència com a forma de relació i comunicació habitual dins la família, sense identificar-la com a tal fins que han sigut més grans.

El fet de patir experiències de violència severes en una edat tan fràgil com la infància o l'adolescència, de llarga durada i, en la majoria dels casos, per part de persones de la pròpia família, ha tingut impactes molt importants i negatius en les noies: sobretot, emocionalment, en la seva forma de relacionar-se i en les seves relacions socials (especialment amb els homes, amb la família i amb les persones adultes en general). Les experiències de violència generen molt dolor així com sentiments de culpa, vergonya, tristesa, manca d'autoconfiança, desorientació i sensació d'injustícia que són encara avui molt presents en el dia a dia de les noies.

Tot i la fragilitat emocional en que es poden trobar encara algunes de les noies entrevistades, és important subratllar que la majoria d'elles han desenvolupat estratègies de resiliència que els han permès sobreviure i fer-se més fortes.

Un altre dels elements abordats a les entrevistes ha estat el del posicionament cap a la violència, per tal de conèixer si les noies, després d'haver viscut experiències de violència al llarg de la seva vida, consideren que la violència pot estar, en algunes ocasions, justificada. Els posicionaments entorn aquest tema són bàsicament de dos tipus. D'una banda, hi ha un conjunt de noies que tenen interioritzat el fet que la violència pugui ser una resposta davant d'actituds inadequades. I, d'altra banda, hi ha un grup de noies més nombrós que considera que la violència mai pot estar justificada.

En el marc de la recerca també es van recollir les percepcions dels i les professionals dels centres residencials. Afirmen que existeix una gran diversitat entre les noies i que, per tant, és impossible definir un únic perfil. Tot i això, els i les professionals asseguren que sí que és cert que la gran majoria de les noies que viuen als centres han experimentat històries de violència i que totes s'han trobat en una situació de desemparament. Com a conseqüència d'aquestes experiències, la major part de les noies tenen dificultats per crear relacions de confiança amb

altres persones i, especialment, amb les persones adultes. A més, el fet d'haver patit violència té un impacte important en l'esfera emocional i, com a conseqüència, un impacte també en les actituds i comportaments de les noies.

Un dels temes que més preocupa als i les professionals és el futur de les noies un cop abandonin els centres (quan fan 18 anys). Es tracta d'un tema complicat i que genera molt estrès a les noies. Per tal de disminuir la sensació d'estrès davant d'un futur incert, la gran majoria dels centres fomenten de forma important aspectes com l'autonomia.

En relació a les experiències de violència de les noies, els i les professionals apunten que entre un 70% i un 90% de les noies tutelades han patit algun tipus de violència (física, psicològica i/o sexual) al llarg de les seves vides i que majoritàriament les noies normalitzen la violència, conceptualitzant-la com a quelcom acceptable. Tanmateix, els i les professionals també afirmen que dins dels centres hi ha un treball intens de desnaturalització de la violència i de demostració de formes alternatives de relació. Finalment, els i les professionals apunten que la majoria de les noies tenen dificultats importants per verbalitzar les seves experiències de violència. En aquest sentit, asseguren que és imprescindible crear una clima de confiança que permeti a les noies compartir les seves experiències.

Finalment, en relació a les necessitats dels i les professionals, totes elles asseguren que allò que més necessiten és més temps per poder treballar millor amb les noies. D'altra banda, algunes professionals expressen que en algunes ocasions se senten impotents i que no és gens fàcil treballar amb les noies. També asseguren que és molt important tenir una supervisió externa. Per últim, també apunten que la coordinació entre els diversos recursos és essencial per tal de millorar l'atenció i el treball que es fa amb les noies.